

SZARVASMARHASPORTOK VIII.

A MAGYAR GULYÁSVERSENY I.

Dr. Kenéz Árpád
Állattenyésztési
Teljesítményvizsgáló Kft.

Olvasóim az előző számokban több, külföldi, nagy hagyományokkal bíró szarvasmarhasportról olvas-

hattak. Most azonban hazai terepre váltunk és megnézzük, milyenek is a gulyásversenyek.

Hagyományok

Ahogy néhány cikkemben írtam is, a gulyások a magyar pásztorok ranglétráján a legmagasabb helyet foglalják el. Györffy István néprajzkutató szavait idézve: *„Tekintély dolgában első helyen áll a vagyont jelentő marha őrzője, a gulyás, s csak utána következik a csikós. A juhász jóval tekintélyesebb, mint a disznót őrző kanász vagy kondás. A szilaj vagy félszilaj nyáj őrzője is többet számít, mint a kezes nyáj pásztora, a csordás és csürhész”.*

A gulyások életében és munkájában, ami tulajdonképpen ugyanazt jelöli, sok kihívás volt és sokszor csak igen kemény emberek tudták űzni ezt a mesterséget. Ennek megfelelően a történelem folyamán a virtuskodás is fontos tényezővé vált a szakmán belül. Marhák lebirkózása, szarvánál fogva megállítása, rendreutasítása a pásztorok között az erő és bátorság egyfajta fokmérőjeként ivódott be a köztudatba.

1. kép: Fiatal bika rendreutasítása. Archiv felvétel a Magyar Néprajzi Múzeum képtárából.

2. kép: Aszmann Ferenc fotója 1940-ből (Forrás: indafotó/Damdadam)

Tulajdonképpen e mesterség ilyen fogásainak is állít emléket az Országos Gulyásverseny és Pásztortalálkozó, amelyet kezdetben Bösztörpusztán tartottak, majd a Hortobágyi Nonprofit Kft. szervezi

3. kép: egy szürke bika gombozáshoz (valószínűleg javítás) való kifogása. (Forrás: Móricz Pál Városi Könyvtár, Hajdúnánás és Helytörténeti Gyűjtemény, <http://www.nanaskonyvtar.hu/page.php?id=165&s=nanasi-keptar>)

4. kép: Szöllösy Kálmán fotóművész fotója a Lucifer nevű szürkemarha bikáról és gulyásáról (Forrás: régi könyvek.hu)

évről évre hagyományosan pünkösd szombatján, Hortobágyon a Pusztai Állatparkban. A közel 30 éves múltira visszatekintő rendezvényre az ország minden pontjáról érkeznek a versenyzők és látogatók.

Résztevők

A fiatal bojtároktól egészen az idős gulyásokig terjed a rendezvény résztvevőinek korosztálya. Évről évre nagy a visszatérő versenyzők száma, nem ritka, hogy egy-egy család minden férfitagja nevez a versenyre. Sőt a gyermekek, fiatalok számára is vannak versenyszámok, amelyekre gulyáspárok nevezhetnek.

A nézők között a szakmát már nem művelő, egykori versenyzők is megfigyelhetők. Olykor pásztorviseletbe öltözött, tolószékes idősekkel is találkozhatunk, akik egészen meghökkentő látványt nyújtanak, de ugyanakkor nagyon jó példák arra, hogy a magyar pásztorszakmát gyakorlatilag életük végéig élik a magyarok.

A résztvevők díszes viseletei között olyan ikonikus darabokat is megcsodálhatnak a látogatók, mint a tollas gulyáskalap, a cifraszűr, a suba, a guba, a pitykés lajbi, a bőgatya és -ing, a nyersbőrből készült pásztor bicscatok, a szironyozással cifrázott tüsző (öv), a karikás ostor, és természetesen a gazdagon díszített életveszélyes fegyverként is funkcionáló gulyásbot

vagy akár a különböző bajusztípusok. Egyébként a verseny részét képezi a viselet pontozása is.

5. kép: A résztvevők hagyományos viselete akkor a legjobb és akkor éri el a legmagasabb pontszámot, ha az összhangban van a megjeleníteni kívánt mesterség szintjével és hűen tükrözi a tájegységre jellemző sajátosságokat. A szedett-vedett, oda nem illő elemek itt sem kívánatosak, akárcsak a korábbi korokat bemutató történelmi újraköltők köreiből. (Fotó: Grúz Bence, Képzelő Facebook oldal)

A következő cikkekben a versenyszámok lényegét és szabályait vesszük górcső alá.

A felhasznált források a szerzőnél megtalálhatók.

SZARVASMARHASPORTOK IX.

A MAGYAR GULYÁSVERSENY (FOLYTATÁS)

Dr. Kenéz Árpád
Állattenyésztési
Teljesítményvizsgáló Kft.

A versenyzők párokban küzdenek, közösen gyűjtik a pontokat, azonban a több napon át zajló versenyben bizonyos versenyszámokban az abszolút győzelemért több napon is „ringbe” kell szállni, továbbá a gulyások között egyéni rangsort is felállítanak a verseny végén, ez a személy lesz az abszolút győztes gulyás.

A versenyszámok elméleti és gyakorlati részből állnak. Az előbbit az úgynevezett gulyástató jelenti, amely során a résztvevő versenyzőknek 13+1 szakmai kérdésre

kell választ adniuk. Jó válasz esetén 2-2 pont jár, így összesen 28 pont gyűjthető. A kitöltés idejét is mérik, amely akkor játszik szerepet, ha egyes versenyzők azonos pontszámot érnek el.

A versenyre, a lebonyolítás elősegítése érdekében, korlátozott számban nevezhetnek gulyás- és bojtárpárok. Ez általában 12-12 főt jelent mindkét korosztályban.

Gyakorlati, felnőtt versenyszámok (gulyásoknak)

Állatszámolás:

E versenyszámban egy hídon, előre meghatározott létszámú gulyát hajtanak át. A versenyző párok együtt számolnak. A helyesen meghatározott létszámmért 50 pont jár, a létszámtól való minden eltérést 10 pont levonásával sújtják, ám mínuszba nem fordulhatnak a versenyzők, ha túl sokat tévednek, nulla ponttal zárják a versenyszámot.

Pányvadobás:

A gulyaspárok egy-egy póznára erősített szürkemarha koponyára dobják a karikára fogott pányvát 8 méter távolságból, 5-5 alkalommal. A huroknak mindkét szarvon át kell haladnia az érvényes dobáshoz, melyek

mindegyike 10 pontot ér, így gulyásonként 50-50 pont gyűjthető.

1. kép: A bot nélküli karikára szedett pányva használata egy csikós által.
(Fotó: Indafotó/Damadam)

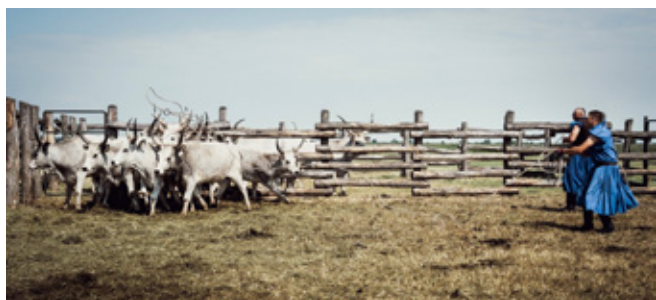

2. kép: A pányvadobás egy szürkemarha trófeára történik.
(Fotó: Hortobágyi Nonprofit Kft. Facebook oldala)

Marhakifogás:

A gulyáspároknak a karámban található tíz szürkemarha tinóból kell minél többet kifogniuk és lekötniük a rendelkezésre álló 10 perc alatt. A kifogást pányvával (vagy rudas pányvával), a lekötést marhakötéssel (kiskötéssel) kell elvégezni. A folyamat során az állatok fülében található füljelzőről is le kell olvasni az egyedi ENAR azonosítókat. Az állatok elengedéséhez további 10 percet kapnak a versenyzők. Minden kifogott állatért 15 pont, minden elengedésért további 10 pont jár, a helytelenül leolvasott fűlszámokért azonban 5-5 pont kerül levonásra.

3. kép: A marhakifogás pillanatképe. A pányvadobás.
(Fotó: Grúz Bence, Képzelő Facebook oldal)

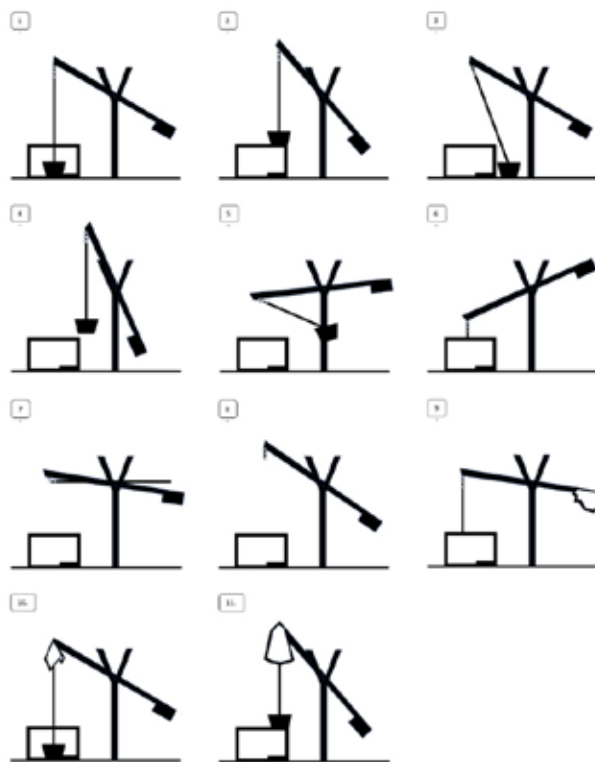

4. kép: A marhakifogás pillanatképe. Felkészülés a lekötéshez.
(Fotó: Grúz Bence, Képzelő Facebook oldal)

Vízhúzás gémeskútból:

A gémeskút ikonikus tárgy a nagyállattartásról híres alföldi tájakon. Szomjoltó, éltető tartalmán túl jelzésre

is használták őket. Sok néprajzkutató megemlékezik a kútgem jelzéseiről. A legrégebb magyar telegráfként is emlegetik a gémeskútakat.

5. kép: Pásztorok jelzései kútgemmel (1970-es évek):

1. vigyázz, hivatalos ember érkezett,
2. hajtsák a gulyát vagy ménest az itatóhelyre,
3. elkészült az ebéd, jöjjenek ebédelni,
4. nagy baj, szerencsétlenség történt,
5. vigyázz, megérkezett az olvasó (számvevő) bizottság,
6. vigyázz, látogató gazdák érkeztek,
7. a kút vize nem iható,
8. a kút elromlott,
9. a számadó nincs a közelben,
10. nő tartózkodik a pásztorálláson,
11. megérkezett az ócskás, lehet adni-venni, Nádudvar (Hajdú vm.)

(Forrás: a szerző rajza a Magyar Néprajz ábrája alapján)

A vízhúzó versenyszám a Hortobágyi Állatpark kétgemű gémeskútjánál zajlik, amely esetében a rendelkezésre álló időkeret 2 perc. Minden, ez idő alatt megkezdett 10 liter vízért 2-2 pont jár, így a gulyások ezen az állomáson kb. 80-100 pontot tudnak szerezni.

1. kép: A vízhúzás versenyszám egy pillanata
(Fotó: Hortobágyi Nonprofit Kft. Facebook oldala)

SZARVASMARHASPORTOK X.

A MAGYAR GULYÁSVERSENY 3. RÉSZ

Dr. Kenéz Árpád
 Állattenyésztési
 Teljesítményvizsgáló Kft.

Gulyás és bojtár versenyszámok

Borjúfogás:

A felnőtt versenyszámokhoz hasonlóan itt is ki kell fogni a karámba zárt állatokat a szintidőn belül (7 perc), azonban elegendő a hat állatból hármat megfogni. Ennél a versenyszámnál borjakról van szó és kézzel történik a kifogás. A fülszámot is le kell olvasni. A pontozás is eltérő a felnőtt versenyszámhoz képest, ugyanis a kifogott állatok és helyesen leolvasott fülszámokért 15 pont jár. A rosszul leolvasott szám után 5 pont levonásával sújtják a versenyzőket. A leggyorsabb páros további 10 pontot kap, az azt követően végző csapatok 8-6-4-2-0 pontokat.

5. kép: Bojtár komondorral és kormos, ókulás bikával. (Fotó: Idafotó/Damdadam)

6. kép: A borjúfogás versenyszám egy pillanata (Fotó: Grúz Bence, Képzeldő Facebook oldal)

Tetoválás:

A gulyások és bojtárok számára is megrendezésre kerül ez a versenyszám. Itt 1 perc áll rendelkezésre, hogy a versenyzők behelyezzék a füljelzőt, és elkészítsék a tetoválást a kihelyezett borjúfej alakra. A megszerezhető pontszám 50 pont, ám minden hibáért (számtevésztés, rossz pozíció) 10 pont levonás jár.

7. kép: Füljelzők és tetoválás behelyezése
(Fotó: a Hortobágyi Nonprofit Zrt. Facebook oldala)

Gulyásbot dobás (nyúlütés):

Ez a versenyszám a szinte már kultikus gulyásbot életveszélyes használatát hivatott bemutatni. A pásztorok a történelem során a vadászó ember által is használt hajtófázást a botjaikkal oldották meg. Ezzel élelmet is tudtak szerezni vagy akár a nem kívánatos ragadozókat is távol tarthatták, de tudunk olyan feljegyzésekről is, hogy a kanászok botja eleve azért legömbölyített végű, hogy az elhajított bottal a pásztor ne okozzon kárt az állatban, miközben így kényszeríti irányváltotásra a jószágot. A bunkós, kiszélesedő kialakítás, adott esetben ólommal (ónnal) történő súlyozása növelte ezen tárgy veszélyességét és hatásfokát.

8. kép: Útjára indított gulyásbot
(Fotó: Hortobágyi Nonprofit Kft. Facebook oldala)

A feladat során öt darab fából készült nyúlalakat kell eltalálniuk a versenyzőknek 10 méterről. A célokat sorban, egymás után kell eltalálni. Egy nyúlra csak egy dobás engedélyezett. Az a találat sikeres, így azért jár csak 5 pont, amikor a bábu eldől.

Fontos, hogy a dobást az ősi módszerrel kell elvégezni, tehát csak az oldalról indított mozdulattal, a földdel párhuzamosan haladó (forgó) bottal elért találat számít.

9. kép: Érvényes találat a nyúlütés versenyszámban.
(Fotó: Karácsony Sándor, Hortobágyi Nonprofit Kft. Facebook oldala)

Karikás ostor használata:

A versenyzők 5 szál virágot (vagy lufit) céloznak meg az ostorral. Egy célra legfeljebb háromszor csaphatnak. Egy csapással csak egy célt szabad eltalálni. Egyszerre két versenyző indul, az a győztes, aki hamarabb végez. Minden leszakított virágért (kilyukasztott lufiért) 5 pont jár, így egyénileg a versenyszámban 25 pont gyűjthető.

10. kép: A karikáshasználat pillanatképe
(Fotó: Hortobágyi Nonprofit Kft. Facebook oldala)

11. kép: A karikáshasználat pillanatképe
(Fotó: Hortobágyi Nonprofit Kft. Facebook oldala)

12. kép: Nem lehet elég korán kezdeni a karikás ostor használatát...
(Fotó: Grúz Bence, Képzelődé Facebook oldal)

Szarvasmarhák

A versenyhez használt fajta a magyar szürkemarha, amely ugyan nincs olyan ősi fajta, mint azt pl. Feszty Árpád a honfoglalást megjelenítő monumentális művén ábrázolja, de tulajdonképpen a magyar virtus egyik megtestesítője és jelképe ez az állat. Az állatok hosszú szarvai méltóságteljes és egyben félelmetes megjelenése valahogy természetes egységet képez a hagyományosan nagy bajszú, tollas kalappal, díszes gulyásbottal, napcserzett arccal bíró gulyásokkal. Katona László erősen nemzeti érzelmű, amatőr költő egyik versében így fogalmaz:

*„A magyar ember bajusza,
mint a magyar bika szarva,
fölfelé áll: nem lekonyul,
„balkánihoz” nem hasonul!”*

Az olvasóim egy része valószínűleg jobban tudná idézni e versszak Bélga által a Nemzeti hip-hop című slágerükben átdolgozott verzióját.

A magyar szürkemarha szívós, igénytelen, szilaj, tudatos, sokszor öntörvényű állat, amely még magán hordozza a lábon hajtott, „nomád” eredetet. Mozgása élénk, térölölő. Felépítésükben eltérő egyedekkel is találkozhatunk, vannak finomabb és durvább típusok, de mindenképpen nagyban eltérnek az itthon ismert tej- és húshasznú fajták testalkatától. Jellemzően elől szélesek, erősek az állatok és hátrafelé „gyengül” a testalkat. Megjelenésük ivartól függetlenül tetszetős, szép, erőt sugárzó. Nagy tisztelettel kell lenni feléjük, mert könnyen baleset lehet egy meggondolatlan viselkedésből, főleg a bikák vagy a borjakat védő tehenek esetében.

A felhasznált irodalmak a szerzőnél elérhetők.

13. kép: A szürkemarhák áthajtása a hídon sinka juhászkutyával. (Fotó: Hortobágyi Nonprofit Kft. Facebook oldala)

